

O LOCUINȚĂ DE RĂZBOINIC DIN SECOLUL VII DE LA IERNUT/ SFÂNTU GHEORGHE (JUD. MUREȘ)*

Călin Cosma**

Cuvinte cheie: *Evul Mediu timpuriu, locuință, războinic, arme, ceramică*
Keywords: *Early Middle Ages, dwelling, warrior, weapons, pottery*

A 7th century warrior house at Iernut/Sfântu Gheorghe (Mureș County) (Abstract)

The present study analyzes a dwelling identified inside the 6th and 7th centuries settlement at Iernut-Sfântu Gheorghe, containing a series of artefacts which can be related to the presence of a warrior. The archaeological site at Iernut-Sfântu Gheorghe village (Mureș County) is positioned at the eastern limit of the modern village, in a place called "Pe Șes" by the locals. The site displays a sequence of inhabitation starting from prehistory and continuing during the Roman period and the 6th and 7th, 8th-11th, and 12th-14th centuries (Fig. 1.1-2).

Dwelling no. 1/1994 was discovered inside surface S1, it measured 3.00 × 3.10 m and it was orientated W-E. An almost completely destroyed oven (Fig. 2.1-2) was identified near the south-eastern corner and the whole structure was affected by a strong fire. The inventory of the dwelling consists of pottery fragments and iron objects: a spur, a bit, an arrowhead and a spearhead (Pl. 1-7). The majority of the archaeological finds, displaying strong traces of secondary burning, were collected from an ash layer overlapping the floor and not from the upper layers related to the abandonment of the dwelling. Thus, the context of the discovery indicates with certainty that the finds were used during the last phases of function and they did not arrive inside the structure after its destruction. Dwelling L. 1/1994 from Iernut-Sfântu Gheorghe can be dated during the 7th century with the possibility of narrowing down the period of its existence in the second half of the same century. The archaeological finds argue for the identification of the structure discovered at Iernut-Sfântu Gheorghe with a 7th century dwelling belonging to a warrior.

În articolul de față prezentăm o locuință inedită, descoperită în așezarea din sec. VI-VII de la Iernut/Sfântu Gheorghe, în care au fost descoperite o serie de artefacte metalice ce pot fi puse pe seama unui războinic.

Precizări topografice

La Iernut/satul Sfântu Gheorghe (jud. Mureș), în hotarul de Est a satului, în locul denumit de localnici „Pe Șes”, se găsește un sit arheologic cu așezări dispuse una peste alta: din preistorie, din epoca daco-romană și din secolele VI-VII, VIII-XI, XII-XIV. Locul „Pe Șes” este o terasă înaltă a Mureșului din satul Sfântu Gheorghe aparținător orașului Iernut (jud. Mureș). Se află la baza unui deal pe care astăzi se găsește monumentul eroilor din cel de-al doilea Război Mondial, cunoscut drept Monumentul de la Oarba de Mureș (Fig. 1.1-2).

După primele cercetări din anul 1954, situl arheologic a intrat în literatura de specialitate sub denumirea de „așezarea de la Cipău-Sfântu Gheorghe”¹. Ulterior, în urma săpăturilor arheologice desfășurate în anii '90 ai secolului XX, obiectivul arheologic a fost localizat la Iernut/Sf. Gheorghe sau Iernut/Cătunul Sf. Gheorghe². Pentru a nu crea confuzii păstrăm localitatea Iernut/Sf. Gheorghe, punctul „Pe Șes”, ca și localizare a sitului arheologic (Fig. 1.1-2).

* This work was supported by a grant of the Romanian National Authority for Scientific Research, CNCS – UEFISCDI, project number PN-II-ID-PCE-2011-3-0278.

** Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca, e-mail: cosma.calin@yahoo.com.

¹ Horedt 1955, 661-662, pl. IV, fig. 3/6-16.

² Săpăturile de la Iernut/Sfântu Gheorghe de după 1990 sunt în cea mai mare parte inedite. Pentru informații vezi CCA 1991-2000, șantierul arheologic Iernut/Sfântu Gheorghe.

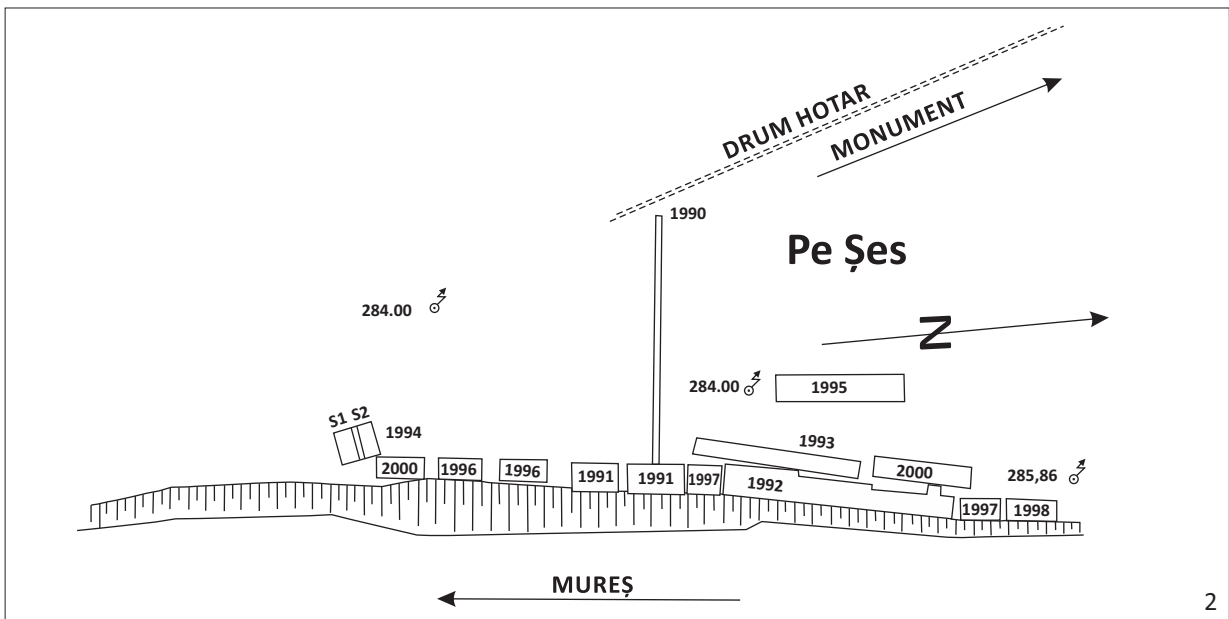
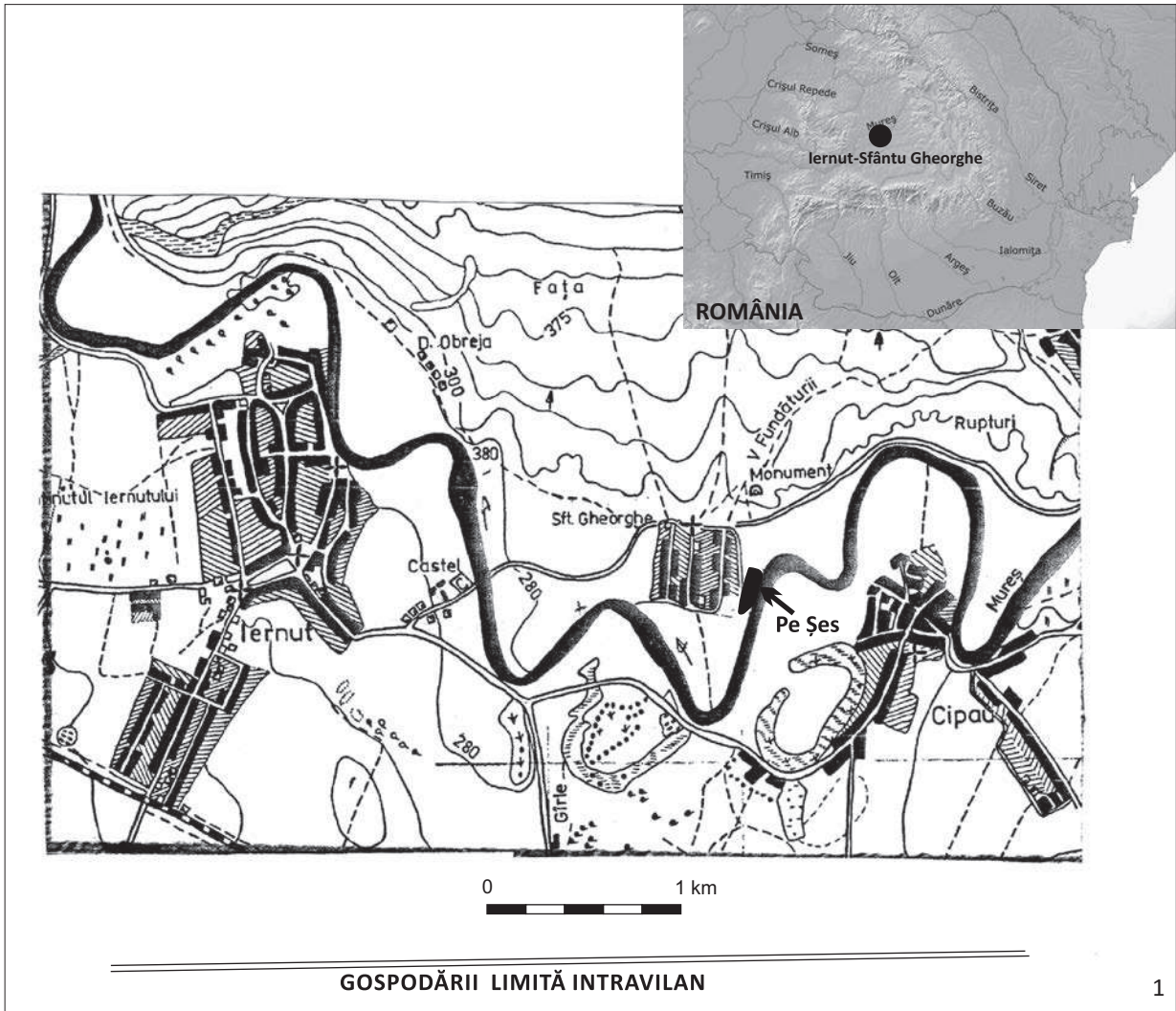

Fig. 1. 1. Localizarea geografică a sitului de la Iernut/Sfântu Gheorghe; 2. Dispunerea secțiunilor pe teren în situl de la Iernut/Sfântu Gheorghe.

Precizări stratigrafice

Cercetările efectuate pe terasa Mureșului denumită „Pe Șes” au avut ca rezultat descoperirea de locuințe, cuptoare, gropi de provizii etc., precum și a unui bogat material arheologic ce constă din ceramică și din diverse obiecte din fier, care se datează în diferite perioade de timp, din preistorie și până în Evul Mediu. Săpăturile au fost efectuate la marginea terasei, spre Mureș, în zona de mijloc a platoului, pe coordonatele N–S (Fig. 1.2).

În anul 1994, în partea de sud a terasei au fost săpate două suprafețe paralele, orientate cu laturile lungi pe coordonatele E–V, având dimensiunile de 10 × 5 m fiecare, cu martor între ele de 1 m (Fig. 1.2, 2).

În acea parte de sud unde au fost săpate cele două suprafețe arheologice, terenul coboară în pantă ușoară față de partea de nord, unde platoul este mai înalt. În această zonă sudică locuirea nu a fost așa de intensă, ca în partea de nord a terasei, unde stratigrafia verticală cu vestigii arheologice ajunge în unele locuri până la –2,00 m adâncime și unde se concentrează un număr mare de complexe arheologice, din preistorie și până în Evul Mediu.

În comparație cu zona nordică a terasei, în estul acesteia sterilul arheologic este mai sus. El apare la –0,75 m. Nivelele de cultură se găsesc foarte sus, pornind de la sterilul arheologic și până la actualul nivel de călcare al terasei. Ca urmare fiecare nouă locuire antică sau medievală a șters aproape în totalitate urmele precedentei așezări. Altfel spus, așezarea mai veche a fost distrusă de cea nouă, care la rândul ei a fost devastată de următoarea așezare dintr-o fază mai nouă. Sunt documentate trei nivele de locuire: –0,10–0,30 m, nivelul medieval datat în sec. XIII–XIV; –0,30–0,50 m, strat de cultură cu materiale din sec. VIII–XI. Între –0,50–0,75 m adâncime s-a conturat nivelul datat în sec. VI–VII. În acest ultim nivel de cultură, a fost descoperită în suprafața S. 1, la nivelul lutului galben (–0,75 m adâncime), o locuință patrulateră cu instalație de foc. De asemenea, au fost surprinse și urmele unei presupuse gropi de formă circulară cu un diametru de 0,80 m (Fig. 2, S. 1). În suprafața S. 2, în partea de vest, a fost descoperit fundul unei gropi probabil de provizii, utilizată ulterior ca și groapă menajeră (Fig. 2, S. 2). Zona estică a acestei suprafețe a fost total distrusă, până la sterilul arheologic, de o groapă contemporană (Fig. 2.3).

În cele două suprafețe săpate în zona estică, în nivelul datat în sec. VI–VII s-a constatat pe toată grosimea lui, existența unor urme consistente de

cenușă în stratul de cultură, fapt care certifică un incendiu databil cândva la sfârșitul sec. VII, poate chiar la începutul sec. VIII.

Descrierea locuinței și a materialului arheologic. Cronologie

Locuința nr. 1/1994 (Fig. 2)

Locuința nr. 1/1994 a fost descoperită în suprafața S. 1. Conturul locuinței a fost surprins la adâncimea de –0,75 m (adâncime la care apare sterilul). Groapa complexului arheologic se adâncește până la –0,85 m în steril. Locuința a avut dimensiunile de 3,00 × 3,10 m, cu axa lungă orientată V–E. Locuința nu a dispus de gropi de pari în colțuri sau la mijlocul laturilor. Colțurile complexului sunt foarte puțin rotunjite. Aproape de colțul sud-estic al complexului s-a descoperit un cuptor complet distrus. Cel mai probabil, a fost un cuptor cu pereții din lut. Puține bucăți din pereți au fost descoperite căzute peste vatra de foc. Vatra cuptorului, dispusă la nivelul podelei locuinței, a avut o formă dreptunghiulară cu dimensiunile de 0,40 × 0,20 m, cu axa lungă orientată V–E. Partea inferioară a cuptorului era formată dintr-o crustă de lut arsă, cu o grosime de 0,60 m. Peste această vatră arsă s-au găsit prăbușiți pereții din lut spărți în bucăți. În fața cuptorului, în colțul de nord se afla o groapă de alimentare a instalației de foc. A avut o formă dreptunghiulară, cu dimensiunile de 0,45 × 0,20 m, cu axa lungă orientată V–E. A fost săpată în podeaua locuinței, fundul gropii aflându-se la adâncimea de –1,15 m (Fig. 2.1–2).

Foarte probabil a fost o locuință semi-adâncită în pământ, cu pereții și acoperișul sprijiniți pe tălpi din lemn³. Condițiile de păstrare a cuptorului nu lasă loc pentru foarte multe detalii referitoare la tipul de instalație de foc. Posibil să fi fost un cuptor cu pereții din lut. În partea superioară probabil a avut o tăviță din lut portabilă⁴.

De asemenea, trebuie specificat faptul că locuința a fost afectată de un incendiu puternic. Acesta a avut loc cu siguranță în perioada de funcționare

³ Pentru diferite sisteme constructive întâlnite la locuințele medievale timpurii vezi de exemplu: Chapelot/Fossier 1985, 33–135; Cosma 1996, 264–274, cu bibliografia; Pleinerová 2000, 35–40; Šalkovský 2001; Cosma 2002, 28–33, cu bibliografia; Tóth 2006; Kuna – Profantová 2005, 324–329; Harhoiu, Baltag 2006, 19–25; Vizauer 2008, 19–118; Stanciu 2011, 110–163.

⁴ Pentru diferite tipuri de cuptoare din Evul Mediu timpuriu, vezi de exemplu: Cosma 1996, 264–274, cu bibliografia; Pleinerová 2000, 35–40; Šalkovský 2001; Cosma 2002, 28–33, cu bibliografia; Tóth 2006; Kuna – Profantová 2005, 324–329; Harhoiu – Baltag 2006, 19–25; Vizauer 2008, 19–118; Stanciu 2011, 110–163.

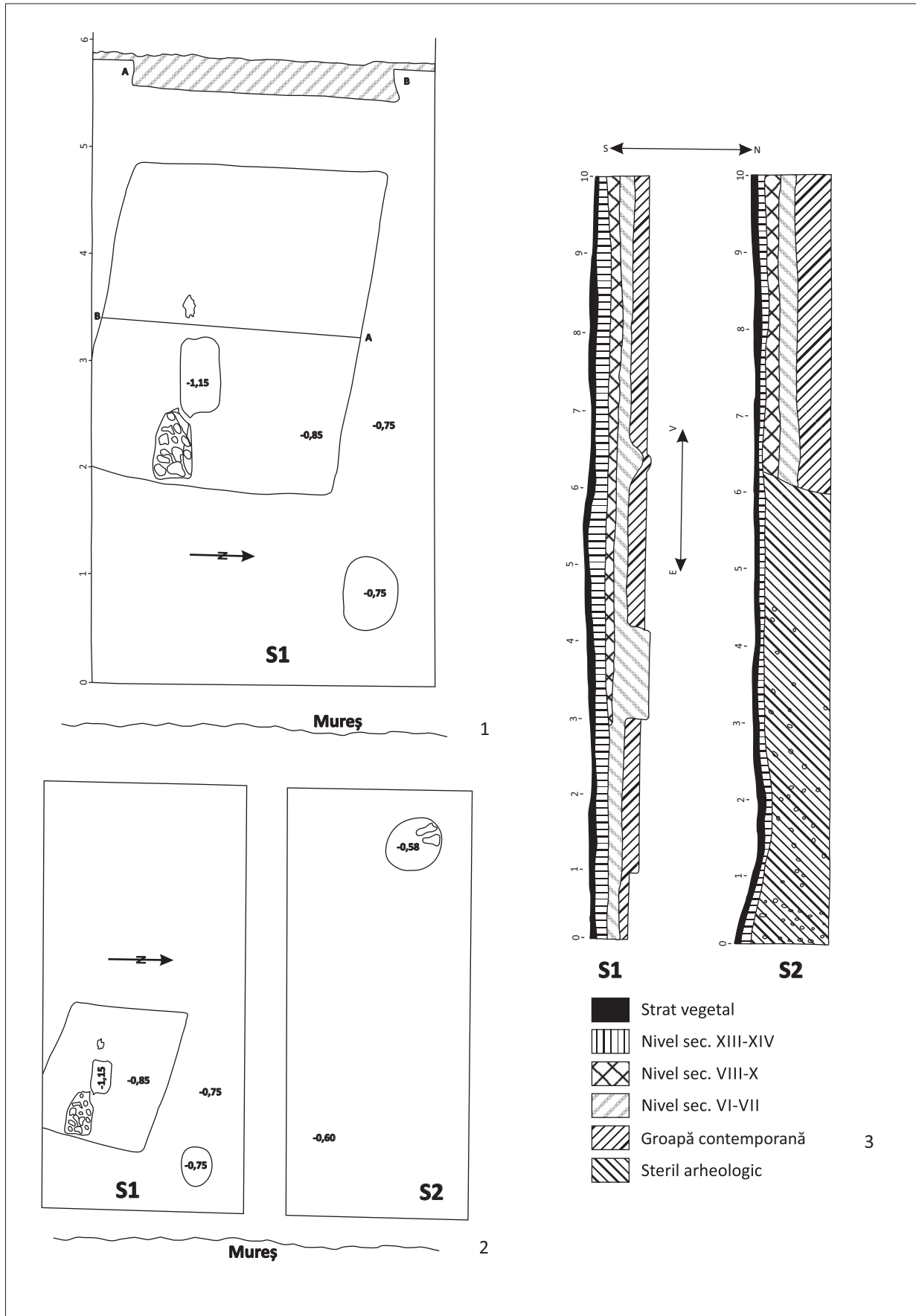

Fig. 2. 1. Planul locuinței L 1/1994; 2. Secțiunile S1–S2/1994; 3. Profilul secțiunilor S1–S2/1994.

a complexului și nu ulterior, într-o altă secvență cronologică. Pledează pentru acest lucru faptul că în groapa locuinței s-a descoperit o cantitate foarte mare de cenușă și chirpici ars, care provin de la scheletul de lemn lipit cu lut al locuinței. Artefactele descoperite la nivelul podelei locuinței aveau urme accentuate de ardere secundară, fenomen datorat contactului cu o sursă de foc deosebit de puternică.

Un strat subțire de cenușă s-a descoperit de altfel pe toată suprafața S. 1 și S. 2, fapt precizat deja, ceea ce denotă un incendiu la nivelul întregului spațiu din jurul locuinței, incendiu incidental sau provocat (Fig. 2.3). Că incendiul a avut loc când încă locuința era locuită este demonstrat și de faptul că peste stratul de cultură din sec. VI–VII, în care se regăsește foarte multă cenușă, este dispus nivelul de cultură în care s-au descoperit materiale din sec. VIII–XI (Fig. 2.3).

Chiar dacă lipsesc o serie de detalii tehnice de construcție al complexul arheologic în discuție, se poate afirma că atât forma locuinței, presupusa structură din lemn a acesteia, cât și tipul prezumtiv de instalație de foc, sunt complexe arheologice, ce se regăsesc tipologic într-o zonă geografică mai apropiată sau mai îndepărtată de situl de la Iernut/Sfântu Gheorghe. Din punct de vedere temporal analogiile acoperă o perioadă mai largă de timp, fiind întâlnite inclusiv în sec. VII⁵.

În groapa locuinței au fost descoperite fragmente ceramice și obiecte din fier, care se rezumă la un pinten, o zăbală, un vârf de săgeată și unul de suliță. În majoritate, inventarul arheologic, cu urme puternice de ardere secundară, a fost descoperit în stratul de cenușă, pe podeaua locuinței și nu în umplutură sau la nivelul la care s-a conturat complexul. Acest fapt elimină bănuielele conform cărora materialul arheologic ar fi putut ajunge în locuință la o dată ulterioară desființării complexului.

Pinten din fier (Pl. I. 4)

Pintenul are forma literei „D” în plan. Bara din care a fost realizat este de formă ovală în secțiune. Extremitățile celor două bare sunt încovoiate spre exterior, răsucite în sus și cu capetele îngroșate. Spinul, realizat din aceeași bară ca și corpul, este drept și patrulater/romboidal în secțiune. Vârful spinului are o formă piramidală. Piesa a avut urme

⁵ De exemplu: Chapelot – Fossier 1985, 33–135; Cosma 1996, 264–274, cu bibliografia; Pleinerová 2000, 35–40; Šalkovský 2001; Cosma 2002, 28–33, cu bibliografia; Tóth 2006; Kuna – Profantová 2005, 324–329; Harhoiu – Baltag 2006, 19–25; Vizauer 2008, 19–118; Stanciu 2011, 110–163.

de ardere secundară. Dimensiunile piesei: $\hat{I}_{totală} = 7,5$ cm; $\hat{I}_{pintenului\ fără\ spin} = 4,9$ cm; $\hat{I}_{spinului} = 2,6$ cm; $I_{maximă\ a\ barelor} = 1$ cm; Loc de păstrare: Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj-Napoca (Pl. I.4).

Pintenul din locuința de la Iernut/Sfântu Gheorghe are analogii pe teritoriul Transilvaniei la Breaza și Medișoru Mare⁶. Cei trei pinteni de la Breaza, Iernut/Sfântu Gheorghe și Medișoru Mare sunt relativ simpli ca și tip de piesă. Acesta se regăsește într-o perioadă relativ lungă de timp (perioada dacică⁷ și într-o anumită măsură și printre pintenii germanici datați până în sec. V⁸).

Pentru încadrarea pintenilor de la Breaza și Medișoru Mare în perioada de început a Evului Mediu timpuriu pledează tehnica ornamentării prin încrustare a pieselor, cu bronz în primul caz, respectiv argint în cel de-al doilea. În comparație cu perioada de până în sec. V⁹, procedeul precizat mai sus este foarte des întâlnit pe spații largi din Europa Evului Mediu timpuriu, fără a se constitui însă într-un criteriu cronologic foarte fin în decursul perioadei precizate mai sus¹⁰.

Conform formei și dimensiunii spinului pe care îl au pintenii de la Breaza, Medișoru Mare și Iernut/Sfântu Gheorghe, cele trei artefacte se înscriu într-o perioadă anterioară sec. IX. Până în sec. IX lungimea spinului nu este foarte mare¹¹. Începând cu sfârșitul sec. IX și apoi în perioada următoare lungimea spinului crește substanțial, fapt care se constituie într-un element real de departajare cronologică a pintenilor¹². În același context trebuie precizat și faptul că spinul pintenilor de la Breaza, Iernut și Medișoru Mare a fost realizat din aceeași bară de metal ca și corpul, element care indică în anumite cazuri o datare mai târzie a acestor piese, cândva în intervalul circumscris între sec. VI și

⁶ Cosma 2013, 82–83.

⁷ Spre exemplu vezi: Glodariu – Iaroslavschi 1979, 126–127, fig. 73/13–16, 18–20, 25–26; Ursachi 1995, 145–146, pl. 49/1–5, 247/1–8.

⁸ Vezi spre exemplu: Žak 1959, 88–105, fig. 1; Godłowski 1994, 169–178; Kazanski 1994, 430–435.

⁹ În acest sens vezi de exemplu: Žak 1959, 88–105, fig. 1; Glodariu – Iaroslavschi 1979, 126–127; Godłowski 1994, 169–178; Kazanski 1994, 430–435; Isac 2006, 446–448, fig. 5/2a-b.

¹⁰ Vezi spre exemplu: Žak 1959, 88–105; Moosburgger-Leu 1971, 114–117; Ruttkay 1976, 344–352; Bialeková 1977, 103–160; Žak, Mačkowiak-Kotkowska 1988; Profantová 1994, 60–85; Kind 2002, 283–299.

¹¹ Žak 1959, 88–105; Ruttkay 1976, 344–352; Bialeková 1977, 103–160; Wachowski 1986–1987, 52, fig. 6–7; Žak – Mačkowiak-Kotkowska 1988; Profantová 1994, 60–85.

¹² Hilczerówna 1956; Wachowski 1986–1987, 52, fig. 6–7; Kind 2002, 288–289.

începutul sec. VIII¹³, în comparație cu pintenii cu spin atașat, datați mai timpuriu. De asemenea, pe parcursul sec. VIII, în diferite zone ale Europei dispar treptat pintenii de formă ovală lăsând loc pintenilor lungi în formă de „U”¹⁴.

În nordul sau nord-estul Europei există exemple de piteni care au capetele terminate în cârlige exterioare, chiar dacă unul dintre cele două capete, datorită corodării, se prezintă sub forma unui bulb¹⁵. Exemplarele din zonele precizate mai sus, datate începând cu secolul VII, oferă bune analogii pentru forma corpului și a spinului celor trei piteni de la Breaza, Iernut/Sfântu Gheorghe și Medșoru Mare¹⁶. Există însă și artefacte precum pitenul descoperit pe teritoriul Boemiei la Toušeň, piesă datată în sec. VII, a cărui capete sunt îngroșate, de forma unor mici bulbi¹⁷. Alte artefacte de gen au capetele răsucite în formă de colac și lipite de bară. Au fost descoperite pe teritoriul Bavariei¹⁸. Pintenii din ultima zonă menționată, descoperiți la Moos-Burgstall, sunt considerați ca o derivație a tipului „Hakensporen” și sunt datați în a doua jumătate a sec. VII, mai precis spre sfârșitul acestui secol¹⁹. Piesele din Boemia și cele din Bavaria sunt cele mai apropiate analogii pentru pintenii de la Iernut/Sfântu Gheorghe, Medșoru Mare și Breaza.

În funcție de cele prezentate, datarea cea mai plauzibilă a pitenului de la Iernut/Sfântu Gheorghe este a doua jumătate a sec. VII cu o eventuală prelungire a datării și în primele două-trei decenii ale sec. VIII.

Zăbală mobilă din fier (Pl. I. 1a-c)

Cele două bare ale muștiucului sunt în formă de pâlnie. Barele muștiucului au fost lucrate din două bucăți de tablă. Ambele sunt dreptunghiulare și egale ca lungime. Au fost îndoite în formă de pâlnie, rezultând un spațiu gol pe dinăuntru. Capetele exterioare au diametrul mai mare în comparație cu capetele interioare. Capetele exterioare au fost tăiate și îndoite spre interior formându-se două bucle de forma unor cârlige, care au avut

rolul de a susține psaliile. Capetele interioare se termină tot prin bucle de forma unor cârlige care se îmbină. Prin îmbinare a rezultat un corp al zăbalei cu capetele exterioare largi și mijlocul îngust. Nu s-au păstrat componente din cele două psalii. Piesa a avut urme de ardere secundară. Dimensiuni: $L_{\text{celor două bare}} = 16,3 \text{ cm}$; $D_{\text{mare}} = 2,5 \text{ cm}$; $D_{\text{mic}} = 0,6 \text{ cm}$; Loc de păstrare: Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj-Napoca (Pl. I. 1a-c).

Zăbale precum cea de la Iernut/Sf. Gheorghe au mai fost descoperite doar într-un mormânt din cimitirul de la Devínska Nová Ves, din Slovacia²⁰ și la Săcueni (jud. Bihor)²¹. Cea din urmă este o descoperire întâmplătoare (probabil a făcut parte dintr-un mormânt distrus).

Cele trei zăbale de Iernut/Sfântu Gheorghe, Devínska Nová Ves și Săcueni sunt identice din punct de vedere tipologic. Diferă doar materialul din care sunt făcute (fier, cele din Transilvania, bronz, cea din Slovacia) și dimensiunile. O notă specifică a acestui tip de zăbală este dată de psalie, detaliu care s-a păstrat numai la piesa de la Săcueni. Este din metal de forma unui inel ce dispune de o placă în formă de evantai. Probabil psalii asemănătoare au avut și zăbalele de la Iernut/Sfântu Gheorghe și Devínska Nová Ves.

Zăbala de la Devínska Nová Ves are context clar de descoperire, fapt ce a permis datarea ei în a doua jumătate a sec. VII și primele decenii ale sec. VIII. Prin analogie, în aceeași perioadă de timp pot fi date și cele două artefacte de la Iernut/Sfântu Gheorghe și Săcueni. Datarea în a doua jumătate a sec. VII și eventual la începutul sec. VIII a zăbalei de la Iernut/Sfântu Gheorghe este întărită și de cronologia pitenului cu care se asociază în locuință, piesă ce datează, așa cum am văzut deja, în perioada precizată.

Vârf de lance din fier (Pl. I. 2)

Vârful de lance are lama lată în formă de frunză de păr, cu laturile convergente, oval-aplatizată în secțiune. Manșonul tubular este evazat spre capăt. Manșonul este separat de lamă printr-un gât scurt și arcuit spre exterior. $L_{\text{totală}} = 14,7 \text{ cm}$, $L_{\text{lamă}} = 8,7 \text{ cm}$, $l_{\text{maximă lamă}} = 3,5 \text{ cm}$, $L_{\text{manșon}} = 6 \text{ cm}$, $D_{\text{manșon}} = 2,2 \text{ cm}$. Piesa a avut urme de ardere secundară. Loc de păstrare: Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj-Napoca (Pl. I. 2).

Vârful de lance de la Iernut/Sfântu Gheorghe își găsește analogii printre artefactele de gen din lumea slavă, inclusiv în sec. VI–VII²². De ase-

¹³ Žak 1959, 88–105; Ruttkey 1976, 344–352; Bialeková 1977, 103–160; Wachowski 1986–1987, 52, fig. 6–7; Žak – Mačkowiak-Kotkowska 1988; Profantová 1994, 60–85.

¹⁴ Žak 1959, 88–105; Ruttkey 1976, 344–349; Bialeková 1977, 135–138; Wachowski 1986–1987, 51–53, fig. 3; Wachowski 1987, 523–528, fig. 3–4.

¹⁵ Spre exemplu o piesă descoperită la Wilno în Lituania: Žak 1959, 95, nr. 21, fig. 2g.

¹⁶ Žak 1959, 88–105; Poleski 1992, 168–170, fig. 3/6–10; Poleski 1992a, 317, fig. 1/6–10.

¹⁷ Profantová 1994, 64–67, fig. 5.3.

¹⁸ Freedon 1987, 522, pl. 46/11–12.

¹⁹ Freedon 1987, 522, 559–561, pl. 46/11–12.

²⁰ Eisner 1952, 38, M. 113, pl. 29/5.

²¹ Cosma 2002, 222, nr. 176, pl. 221/1.

²² Kazanski 1995–1996, 199, fig. 1/2–3.

menea, piesa de la Iernut/Sfântu Gheorghe este foarte asemănătoare cu vârful de lance, dar cu lama traforată, descoperite în cimitirul avar de la Gâmbaş, datat în a doua jumătate a sec. VII și primele decenii ale sec. VIII²³.

Vârf de săgeată din fier cu manșon tubular (Pl. I. 3)

Vârful de săgeată are lama în formă de frunză de păr, cu laturile convergente, ovală în secțiune. Manșonul tubular este evazat spre capăt. Terminația acestuia este ruptă. Manșonul este separat de lamă printr-un gât scurt marcat prin arcuirea puternică a laturilor lamei spre exterior. $L_{\text{totală păstrată}} = 6,3 \text{ cm}$, $L_{\text{lamă}} = 3,2 \text{ cm}$, $l_{\text{maximă lamă}} = 2 \text{ cm}$, $L_{\text{manșon păstrată}} = 3,1 \text{ cm}$, $D_{\text{manșon păstrat}} = 1,2 \text{ cm}$. Piesa a avut urme de ardere secundară. Loc de păstrare: Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj-Napoca (Pl. I. 3).

Vârful de săgeată cu tub de înmănușare și lama în formă de frunză, precum cel de la Iernut/Sfântu Gheorghe sau asemănătoare, sunt prezente în necropole gepide din Transilvania²⁴. Se regăsesc în mediul germanic târziu din sec. VI–VII din zona sud-estică a Transdanubiei²⁵. Vârful de săgeată cu lama în formă de frunză au fost preluate de avari de la germanici și utilizate mai ales în perioada avară timpurie²⁶. Chiar dacă nu sunt foarte numeroase în perioada post gepidă, vârful de săgeată cu lama în formă de frunză și manșon tubular sunt marcate ca tip separat în cadrul tipologiei săgeților prezente în necropolele slavo-avare din sec. VII din bazinul Dunării Mijlocii, la vest de Dunăre, în stânga și dreapta fluviului²⁷.

Ceramica

Ceramica din locuința de la Iernut/Sfântu Gheorghe este din punct de vedere cantitativ redusă numeric și fragmentară. În funcție de tehnica de producere au fost descoperite trei tipuri ceramice: vase lucrate cu mâna; ceramică cenușie lucrată la roată cu turație rapidă; ceramică zgrunțuroasă, arsă inoxidant sau oxidant, ornamentată, lucrată la roată cu turație medie și la roată cu turație rapidă²⁸ (denumită generic și ceramică de „tip Dunărean”²⁹).

²³ Horedt 1958, 60–91, 96, 99, fig. 9a/10, 14/13.

²⁴ Bârză 2010, 118; Dobos – Opreanu 2012, 46–47.

²⁵ Kiss 1992, I, 52, Liste 7, Karte 5, Taf. 1/3; Kiss 1996, 236; Bârză 2010, 118; Dobos – Opreanu 2012, 46–47.

²⁶ Kalmár 1944–1945, 291; Kiss 1992, 52, Liste 7, Karte 5, Taf. 1/3; Kiss 1996, 236; Bârză 2010, 118.

²⁷ Kalmár 1944–1945, 291; Čilinská 1973, 24; Sós – Salamon 1995, 73–74; Zábajník 2004, 48, 136.

²⁸ Referitor la terminologie vezi: Cosma 2011, 51–52.

²⁹ Staňa 1995, 85–95.

Ceramica lucrată cu mâna (Pl. II–III)

Pasta din care au fost modelate vasele este consistentă. A fost degresată mai ales cu microprundiș și doar în câteva cazuri cu macroprundiș³⁰. Vasele au fost foarte bine arse, pereții fiind foarte duri. Arderea a fost inoxidantă, uniformă, vasele având culoarea cenușie. Nici unul dintre fragmentele ceramice lucrate cu mâna nu prezintă ornament (Pl. II–III). Pe un fragment ceramic, pe pereții interiori s-au păstrat urmele lăsate de spatulă sau de degete, sub forma unor dungi verticale, ca urmare a finisării vasului (Pl. I.2). Toate fragmentele ceramice prezintă urme puternice de ardere secundară.

Toată ceramica lucrată cu mâna, descoperită în locuință, este reprezentată de oale fără toartă. Corpul vaselor este simetric. Oalele au avut un corp ovoidal sau bitronconic. În funcție de partea superioară pot fi distinse două tipuri: primul tip îl constituie oalele cu un gât scurt, arcuit puternic spre exterior, aproape oblic și buza rotunjită. Diametrul la gură al acestui tip variază între 10,3 cm și 12 cm (pl. II.2–4); al doilea tip îl formează o oală de dimensiuni mai mici a cărei parte superioară are un gât prelung și buza puțin trasă spre exterior. Este tăiată drept. Diametrul la gură este de 9 cm (Pl. II.1).

Unele dintre fundurile de vase sunt mult îngroșate în comparație cu partea superioară (Pl. III.1–2). La altele, grosimea pereților părții inferioare nu este îngroșată, fapt ce demonstrează că s-a încercat păstrarea aceleiași grosimi a peretelui vasului de la buză până la fund (Pl. III.3–4). La majoritatea oalelor unghiul care leagă fundul de perete este drept. Unele funduri de oale au partea exterioară plată (Pl. III.2). Sunt și vase care prezintă o ușoară concavitate a fundului spre interior (Pl. III.1, 3–4). Pereții fundurilor de vase lucrate cu mâna au o deschidere spre partea superioară mai mică (Pl. III.1) sau mai mare (Pl. III.2–4).

Având în vedere tehnica de producere, ceramica lucrată cu mâna din locuința de la Iernut/Sfântu Gheorghe își găsește analogii în sec. VI–VII³¹. Forma evoluată a părții superioare a oalelor (gât bine marcat, marginea trasă spre exterior), pledează, conform corespondențelor tipologice, pentru datarea ceramicii în sec. VII, poate chiar în a doua jumătate a respectivei perioade³².

³⁰ Referitor la terminologie vezi: Cosma 2011, 51–52.

³¹ Teodor 1978, 43–45; Vida 1999, 137–147; Kuna – Profantová 2005, 338–342; Harhoiu – Baltag 2006, 41–353; Cosma 2011, 52–61; Stanciu 2011, 171–245.

³² Vida 1999, 147, tip III D9, fig. 59.

Ceramica cenușie lucrată la roată cu turație rapidă (Pl. IV–VI)

Ceramica lucrată la roată cu turație rapidă descoperită în locuință prezintă caneluri interioare provenite de la urmele lăsate de degete în procesul de învârtire rapidă a roții olarului³³. Fragmentele ceramice sunt pereți din partea superioară a vaselor, pereți și funduri de oale. Aproape toate vasele au pereții subțiri (Pl. IV–VI). Cea mai mare parte din vase au fost realizate dintr-o pastă destul de fină, degresată cu nisip (Pl. IV; V.1, 3–4, 6; VI.1, 3–4). Sunt și câteva fragmente de vase cu pereții mai groși, realizate dintr-o pastă degresată cu microprundiș (Pl. V.2, 5; VI.2). Toate fragmentele ceramice prezintă urme puternice de ardere secundară.

Ceramica a fost arsă într-un mediu inoxidant. Vasele au o culoare cenușie. Ornamentele apar doar pe pereții superiori ai oalelor. Un prim ornament, constă din linii, incizate cu un vârf ascuțit, verticale și paralele pe corpul vaselor (Pl. IV.3; V. 5). Alt ornament este reprezentat de caneluri late, verticale și orizontale pe suprafața vaselor, executate cu degetul (Pl. IV.1; V.3, 5), și cu spatula (Pl. IV.2; V.4).

Din punct de vedere tipologic, fragmentele ceramice ce provin din partea superioară a vaselor au aparținut unor oale de tip butoi (Pl. V.3) și unor oale în formă de pară (pl. V. 1–3). Fundurile de vase au aparținut unor oale în formă de butoi, dar și în formă de pară (Pl. V. 1–2; VI).

Ceramica cenușie fină sau zgrunțuroasă lucrată la roată cu turație rapidă, precum cea din locuința de la Iernut/Sfântu Gheorghe are analogii în perioada gepidă³⁴, ori în civilizația merovingiană³⁵. Prezența ceramicii cenușii fine sau zgrunțuroase, lucrată la roată cu turație rapidă, în Transilvania în a doua jumătate a sec. VII în cadrul siturilor arheologice ridică încă multe semne de întrebare. Atestarea la Iernut/Sfântu Gheorghe a acestui tip ceramic, asociat cu ceramică de „tip dunărean”³⁶, susține faptul că ea a continuat să existe și după dispariția grupului de necropole gepide de tip Band-Noșlac.

Ceramică zgrunțuroasă, arsă inoxidant sau oxidant, ornamentată, lucrată la roată cu turație medie și la roată cu turație rapidă (denumită generic și ceramică de „tip Dunărean”37) (Pl. VII)

Din acest tip ceramic s-au păstrat doar pereți de vase, fără gât sau buze, precum și două funduri de vase. Aproape în totalitate fragmentele de oale provin de la vase realizate la roata cu turație medie/roată înceată (Pl. VII.1–6)³⁸. Un singur fund de vas a fost lucrat la roată cu turație rapidă, fapt atestat de canelurile interioare lăsate de degete în procesul de învârtire rapidă a roții (pl. VII.7)³⁹. Indiferent de modelul roții olarului, vasele au fost realizate dintr-o pastă degresată cu nisip, rezultând un amestec destul de fin. Ceramica a fost foarte bine arsă, aproape în totalitate într-un mediu inoxidant. Fragmentele de vase au o culoare cenușie, inclusiv miezul vasului. Un singur fragment este ars semioxidant. Partea exterioară este de culoare cărămiziu închis. Toată ceramica comportă urme puternice de ardere secundară.

Pereții vaselor sunt ornamentați cu benzi orizontale de linii în val intercalate cu benzi de linii drepte (Pl. VII.4–5). Un alt ornament este format din benzi de linii orizontale ondulate, care se intercalează formând „ochiuri” (pl. VII.1). Sunt și fragmente de vase ornamentate numai cu benzi de striuri orizontale (Pl. VII.2) sau caneluri orizontale late (Pl. VII.3). Partea inferioară a oalelor nu comportă ornament (Pl. VII.6–7).

Ceramica lucrată la roată înceată și rapidă, neornamentată dar și cu ornamente, provenită din zona nord-vestică a României, datată în primele decenii ale sec. VII⁴⁰, nu oferă analogii tipologice ceramicii de la Iernut/Sfântu Gheorghe, dar evidențiază prezența roții olarului încă în primele decenii ale sec. VII. Fenomenul oferă astfel analogii tehnologice și pentru zonele geografice apropiate de nord-vestul României, precum Podișul Transilvaniei.

Cu toate acestea, în Transilvania, ceramica lucrată la roată cu turație medie, precum cea de la Iernut/Sfântu Gheorghe, datează cel mai devreme din a doua jumătate a sec. VII, fiind specifică mai ales secolelor următoare. Observațiile cronologice sunt operate în funcție de datarea ceramicii descoperită în cimitire⁴¹, dar și la nivelul câtorva așezări transilvănene⁴². Ceramică lucrată la roată cu turație

³³ Referitor la terminologie, vezi: Cosma 2011, 51–52.

³⁴ Bóna – Nagy 2002; Cseh et alii 2005; Tóth 2006; Bârză 2010, 53–72; Dobos – Opreanu 2012, 54–56.

³⁵ Schnitzler et alii 2009.

³⁶ Staña 1995, 85–95.

³⁷ Staña 1995, 85–95.

³⁸ Referitor la terminologie vezi: Cosma 2011, 51–52.

³⁹ Referitor la terminologie vezi: Cosma 2011, 51–52.

⁴⁰ Stanciu 2011, 245–254.

⁴¹ Horedt 1976, 35–57; Horedt 1979, 385–394; Horedt 1986, 60–66; Horedt 1987, 12–14; Cosma 2011, 61–102.

⁴² Zaharia 1994–1995, 301–314, 321–328; Stanciu – Matei 1994, 140–148; Cosma 2002, 35–37, 39–42; Stanciu 2011, 247–250.

rapidă, precum fundul de vas descoperit în locuința de la Iernut/Sfântu Gheorghe (Pl. VII.7), se regăsește în necropolele transilvănene date numai începând cu a doua jumătate a sec. VII⁴³.

Tipurile de ceramică descoperite în locuința de la Iernut/Sfântu Gheorghe se intersectează la un anumit moment cronologic, lucru care permite încadrarea temporală a întregului lot de ceramică din respectivul complex arheologic în sec. VII, poate numai în a doua jumătate a perioadei de timp precizată. Asocierea celor trei tipuri ceramice (lucrată cu mâna; cenușie, lucrată la roată cu turație rapidă; zgrunțuroasă, ornamentată, lucrată la roată), a fost de altfel remarcată încă din anul 1954, în urma primelor cercetări de pe platoul „Pe Seș” de la Iernut/Sfântu Gheorghe. Situația nefiind însă foarte clară din punct de vedere stratigrafic, asocierea celor trei tipuri ceramice nu a fost exploatată foarte mult din punct de vedere științific. Însă și atunci, complexul sau nivelul de cultură în care au fost descoperite cele trei tipuri ceramice, a fost datat în sec. VII⁴⁴.

Din punct de vedere cantitativ, ceramica cenușie lucrată la roată rapidă de sorginte germanică deține superioritatea cu un procent de 50%, în comparație cu ceramica lucrată cu mâna cu un procent de 30% și cea zgrunțuroasă lucrată la roată, de „tip dunărean”, cu un procent de 20%. Fără a se constitui într-un criteriu de datare foarte precis sau absolut, și statistica prezentată mai sus pledează pentru plasarea cronologică a întregii ceramici din locuința de la Iernut/Sfântu Gheorghe în sec. VII⁴⁵.

Considerații finale

Pe baza celor prezentate, pornim de la faptul că locuința L. 1/1994, de la Iernut/Sfântu Gheorghe se încadrează cronologic în sec. VII. Nu excludem o posibilă restrângere a datării complexului numai în a doua jumătate a sec. VII.

Artefactele descoperite argumentează concluzia potrivit căreia, complexul arheologic de la Iernut/Sfântu Gheorghe este o locuință care a adăpostit un războinic.

Pentru arheolog, situația în care o locuință cuprinde în inventarul ei mai multe obiecte din metal ce pot fi atribuite unui luptător este una

⁴³ Cosma 2011, 102–108.

⁴⁴ Horedt 1955, 661–662.

⁴⁵ Pentru datarea ceramicii din Evul Mediu timpuriu utilizând criteriul raporturilor cantitative din punct de vedere al tehnicii de producere a vaselor (cu mâna, la roată cu turație rapidă și la roată cu turație medie, descoperite în cadrul unui complex închis sau sit arheologic), vezi: Stanciu – Matei 1994, 135–155; Stanciu 2000, 127–191; Cosma 2002, 35–42.

excepțională, din simplul motiv că astfel de descoperiri precum cea de la Iernut/Sfântu Gheorghe lipsesc în totalitate de pe teritoriul Transilvaniei de la începutul Evului Mediu timpuriu.

Considerăm că descoperirea de la Iernut/Sfântu Gheorghe nu lasă loc speculațiilor referitoare la legătura dintre piese, războinic și complexul arheologic. Faptul că în locuință au fost descoperite piese atribuibile unui luptător poate fi pus pe seama unui incendiu puternic care a afectat locuința. Incendiul, demonstrat prin cantitatea mare de cenușă din groapa complexului, precum și din nivelul de cultură, la care se adaugă piesele din metal și ceramica (toate cu puternice urme de ardere secundară), descoperite pe podeaua locuinței și nu la nivelul la care s-a conturat complexul, a fost foarte probabil motivul care a împiedicat salvarea armelor, a pintenului și a zăbalei. Incendiul a putut fi incidental. Posibil însă ca incendierea locuinței să se fi datorat și unui atac al dușmanilor.

Este dificil de precizat dacă locuința respectivă a constituit habitatul permanent al aceluia războinic sau a fost utilizată doar pentru scurt timp de către acesta. Locuința este una obișnuită pentru sec. VII. Nu diferă cu nimic de celelalte complexe din așezarea de la Iernut/Sfântu Gheorghe. Dacă lipseau artefactele metalice atribuibile unui războinic, complexul putea fi încadrat în categoria locuințelor utilizate de niște membri de rând ai comunității. Însă, armele și piesele de harnașament descoperite în complex susțin prezența unui războinic în așezarea din sec. VII de la Iernut/Sfântu Gheorghe.

Locuința de la Iernut/Sfântu Gheorghe este greu de atribuit vreuneia dintre etniile care s-au perindat pe valea Mureșului în Evul Mediu timpuriu. Zăbala descoperită în complexul arheologic este o piesă care nu poate fi încă atribuită cu siguranță unui mediu cultural din Evul Mediu timpuriu. Ea poate viza atât mediul slav, cât și cel avar. Pintenul din locuință indică un luptător slav. Ceramica lucrată cu mâna aparține aceluiași mediu cultural slav. Vârful de săgeată vizează sfera germanică și avară. Ceramica cenușie fină lucrată la roată cu turație rapidă din locuința de la Iernut/Sfântu Gheorghe o întâlnim în așezări germanice. Vârful de sulită se regăsește ca tip atât în lumea slavă, cât și în cea avară.

Credem că nici nu are o așa mare semnificație etnia concretă a celui care a utilizat piesele de armament și harnașament descoperite în complexul de la Iernut/Sfântu Gheorghe. Importante sunt dovezile care documentează prezența unui războinic într-o locuință dintr-o așezare medievală

timpurie de pe valea Mureșului, de la începutul Evului Mediu timpuriu.

Sunt foarte puține armele sau piesele de harnașament descoperite în așezările transilvănene databile în sec. VII. Cele descoperite provin în special doar din nivelurile de cultură ale așezărilor. Un exemplu în acest sens sunt o serie de pintoni descoperiți în Transilvania⁴⁶ sau vârfuri de săgeată databile în sec. V–VII⁴⁷. Piese de armament sau harnașament nu se regăsesc nici în așezările gepide⁴⁸ sau la nivelul celor datate în sec. VII de pe teritoriul Ungariei⁴⁹. În schimb, pe teritoriul Serbiei au fost descoperite în așezări o serie de piese de harnașament databile în sec. VI–VII⁵⁰.

Sunt și excepții. În așezarea de la Medișoru Mare (jud. Harghita), într-o locuință obișnuită pentru sec. VII–VIII, a fost descoperit un pinton și o psalie. Pintonul, placat cu foiță de argint, poate fi pus pe seama unui războinic, poate chiar șef de origine slavă⁵¹.

Faptul că la nivelul așezărilor din sec. VI–VII, inclusiv din Transilvania, nu au fost descoperite arme sau piese de harnașament sau că ele sunt foarte puține în nivelurile de cultură ale așezărilor, este ceva obișnuit pentru respectiva epocă. Explicația constă în faptul că șefii militari și politici din Evul Mediu timpuriu, suitele militare care îi însoțeau pe aceștia, inclusiv războinicii de rând își atestau statutul social prin depunerea în mormânt a întregii panoplii de însemne de rang, inclusiv armele și piesele de harnașament. Moștenitorii decedatului depuneau în morminte toate obiectele (podoabe, accesorii vestimentare, arme sau piese de harnașament, în multe cazuri și vase din lut), ce au aparținut defunctului în timpul vieții⁵². Este deci firesc ca în așezări să lipsească astfel de materiale arheologice. Cele găsite în cadrul așezărilor sunt piese pierdute, sau din diferite cauze imposibil de recuperat. Lipsa armelor și pieselor din așezări poate avea și alte cauze, precum cele care țin de stratificarea socială la nivelul comunităților vremii.

Se pune deci întrebarea referitoare la modul cum arăta o locuință de războinic din Transilvania de la începutul Evului Mediu timpuriu.

În acest moment al prezentării demersului nostru intervine însemnătatea locuinței L. 1/1994 de la Iernut/Sfântu Gheorghe, cu inventar arheologic specific unui războinic de rând. Importanța derivă

din simplul fapt că pentru spațiul Transilvaniei din sec. VII, complexul în cauză poate fi considerat cu certitudine habitat al unui luptător. Situația de la Iernut/Sfântu Gheorghe este singulară în spațiul Transilvaniei la nivelul așezărilor din sec. VI–VII.

Probabil că războinicul a locuit permanent în așezarea de la Iernut/Sfântu Gheorghe, fiind poate chiar o căpetenie a satului, un reprezentant al comunității în raport cu autoritatea centrală. Prezența luptătorului în respectiva așezare se poate datora însă și unei misiuni de control sau de supraveghere a zonei. Îndeplina acea misiune în numele unei autorități centrale, care pentru spațiul geografic din care provine și temporal în care datează locuința, nu putea fi alta decât autoritatea avară. Elita avară, comasată în mici centre de putere dispuse în diferite zone de pe teritoriul Transilvaniei, controla și supraveghea podișul transilvan prin intermediul unor războinici avari, dar și de altă etnie⁵³.

Complexul arheologic de la Iernut/Sfântu Gheorghe constituie un prim reper referitor la felul în care arăta o locuință utilizată de războinicii de rând din sec. VI–VII din podișul transilvan. Foarte probabil șefii militari, războinicii de rang, soțiile și concubinele acestora, precum și membri de seamă ai suitelor militare din Transilvania sec. VI–VIII locuiau în spații mai mari, mai bine amenajate, superioare din punct de vedere al confortului interior (nedescoperite însă până acum). În cazul acestor personaje importante în ierarhia vremii, poate fi luat în calcul și existența iurtelor mobile, amenajate cu tot confortul necesar, dar care odată mutate nu lasă în urma lor foarte multe urme care să poată fi detectate.

Locuințele războinicilor de rând și ale familiilor acestora erau mult mai modeste în comparație cu cele ale elitelor. Nu este exclusă nici în acest caz existența unor iurte. Însă, luptătorii de rând intrau în contact direct cu populația din satele transilvănene, cu scopul de a le controla în numele autorității centrale. Este deci firesc ca acei luptători de rând să se adapteze și să adopte condițiile de trai ale comunităților pe care le supravegheau.

Locuința de la Iernut/Sfântu Gheorghe este un exemplu în acest sens. A fost o locuință modestă, adâncită în pământ și dotată cu instalație de foc, ca oricare alta din cadrul așezării. Nu credem că trebuie să ne așteptăm ca în satele din sec. VII–VIII din Transilvania, războinicii de rând să fi stat în locuințe extrem de sofisticate, de dimensiuni mari sau cu facilități deosebite. Situația inversă nu este exclusă însă în cazul șefilor și suitelor militare.

⁴⁶ Cosma 2013, 79–102.

⁴⁷ Bârză 1994–1995, 260–261.

⁴⁸ Tóth 2006.

⁴⁹ Bóna 1973, 58–79.

⁵⁰ Bavant 2012, 143–144, 152–153.

⁵¹ Székely 1988, 170–171, fig. 20.1; Cosma 2013, 89–90.

⁵² Cosma 2011, 121–133; Cosma et alii 2013.

⁵³ Cosma et alii 2013.

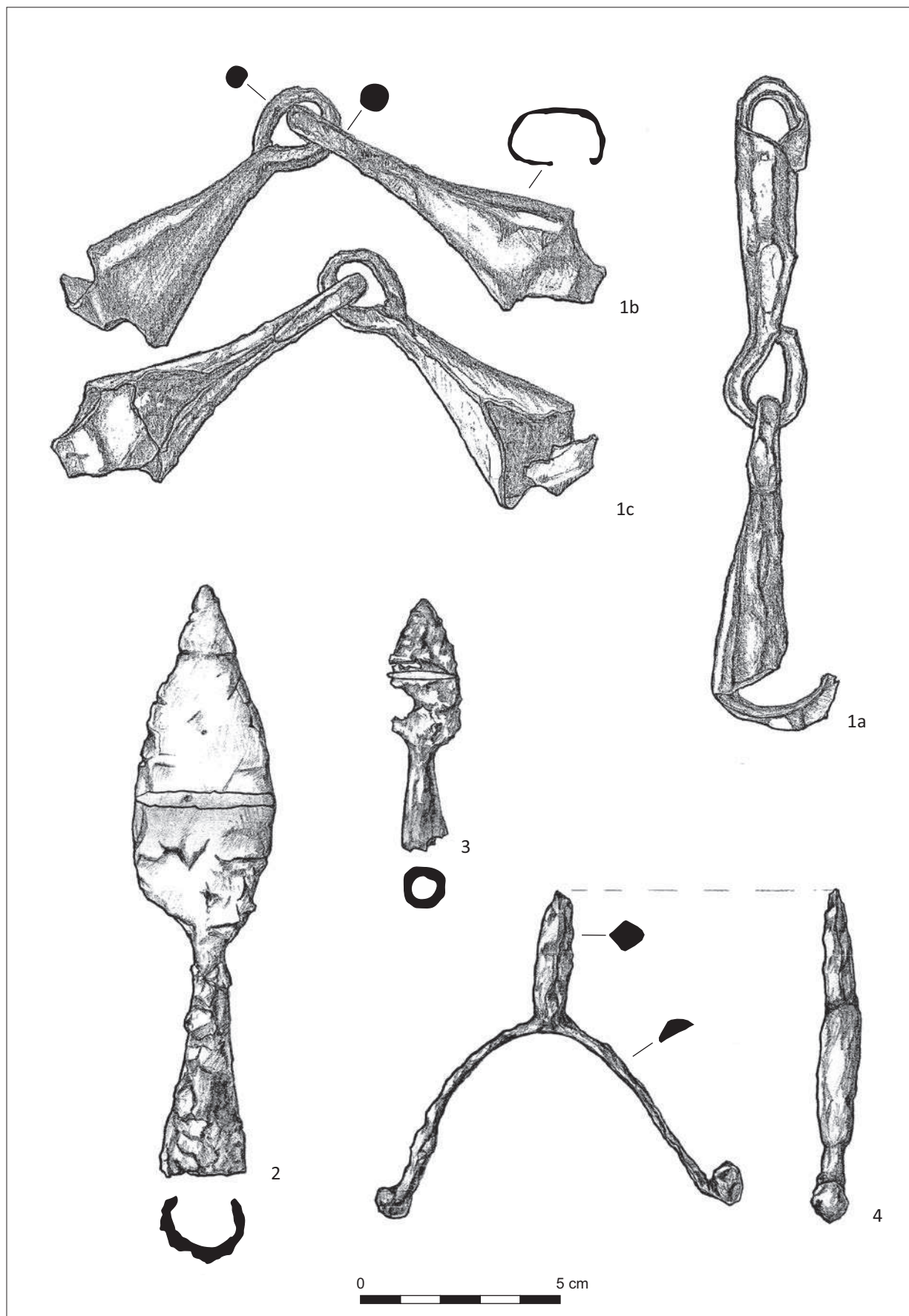
Modestia locuinței de la Iernut/Sfântu Gheorghe, din punct de vedere arhitectonic sau al dotării interioare, fără elemente deosebite de confort, arată faptul că războinicii de rând erau obișnuiți cu traiul modest și cu un confort minim specific comunităților din sec. VI–VII din Podișul Transilvaniei.

BIBLIOGRAFIE / BIBLIOGRAPHY

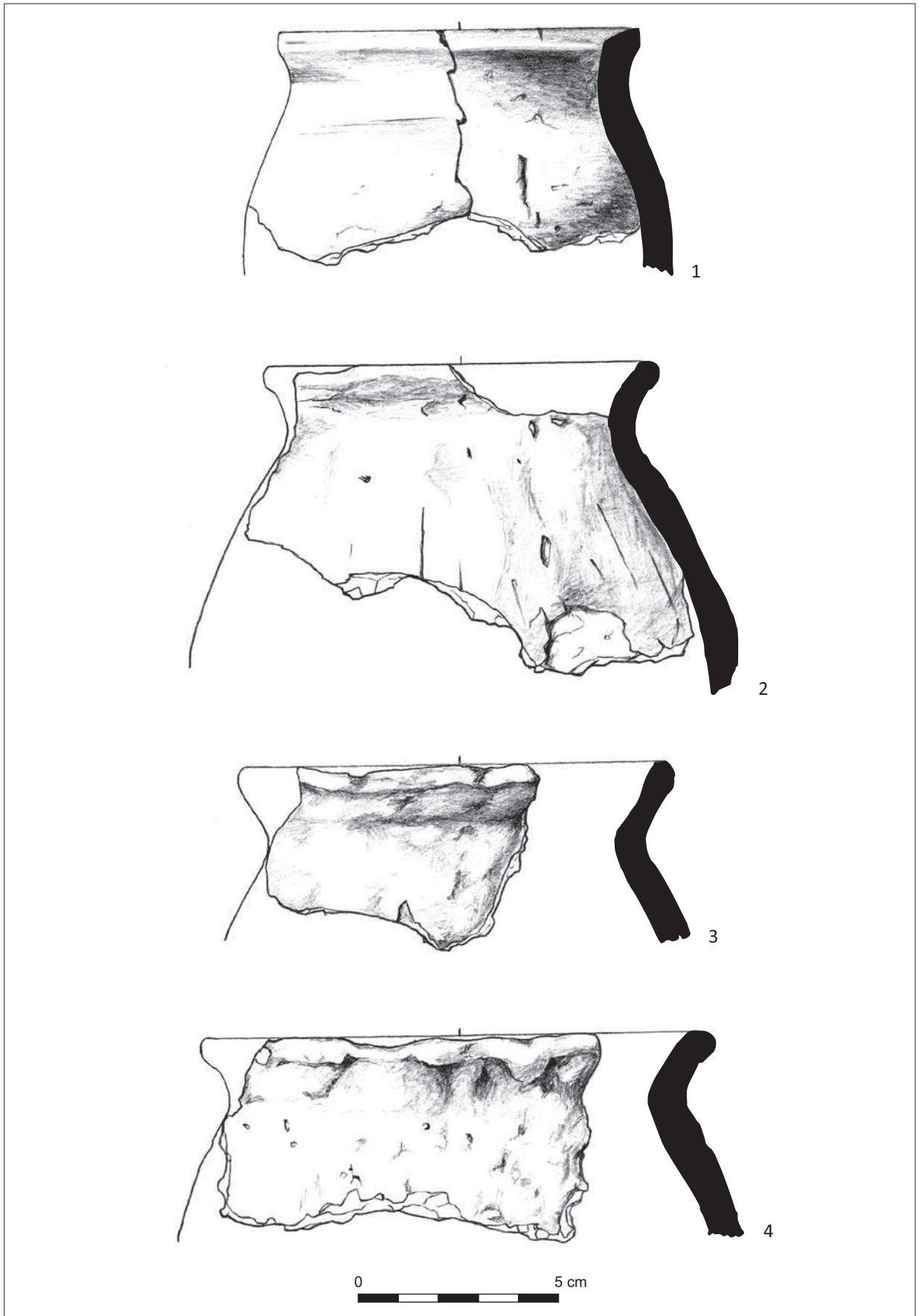
- Bavant 2012
B. Bavant, *Mors de chevaux d'époque protobyzantin: L'exemple de Caričin Grad*, S. Lazaris (Sous la Direction), Le Cheval dans le Sociétés Antiques et Médiévales. Actes des journées d'étude internationales organisées par l'UMR 7044 (Étude des civilisations de l'Antiquité), Strasbourg 6–7 novembre 2009, Turnhout (2012), Brepols Publisher, 143–154, 278–286.
- Bârză 1994–1995
L. Bârză, *La station n° 1 de Bratei, dép. de Sibiu (IVe–VIIe siècles)*, avec une expertise de Maria Bulai Știrbu, Dacia, N.S., XXXVIII–XXXIX (1994–1995), 239–295.
- Bârză 2010
L. Bârză, *Ein gepidisches Denkmal aus Siebenbürgen. das Gräberfeld 3 von Bratei* (Bearbeitet von R. Harhoiu. Mit Beiträgen E. Zaharia und R. Harhoiu), Cluj-Napoca (2010).
- Bialeková 1977
D. Bialeková, *Sporen von slawischen Fundplätzen in Pobedim*, SlovArch. 25/1 (1977), 103–160.
- Bóna 1973
Bóna, *VII. Századi avar települések és Árpád-kori magyar falu Dunaújvárosban*, Budapest (1973).
- Bóna – Nagy 2002
I. Bóna, M. Nagy, *Gepidische Gräberfelder am Theissgebiet*, I, Budapest (2002).
- CCA 1991–2000
Cronica Cercetărilor Arheologice din România, București, 1990–2000.
- Chapelot – Fossier 1985
J. Chapelot, R. Fossier, *La village et la maison au Moyen Age*, Éditions Hachette, France (1985).
- Čilinská 1973
Z. Čilinská, *Frühmittelalterliches Gräberfeld in Želovce*, Bratislava (1973).
- Cosma 1996
C. Cosma, *Considerații privind așezările rurale și tipurile de locuințe din Transilvania în secolele VIII–X*, EphemNap, VI (1996), 261–279.
- Cosma 2002
C. Cosma, *Vestul și nord-vestul României în secolele VIII–X d.H.*, Cluj-Napoca (2002).
- Cosma 2011
C. Cosma, *Funerary pottery in Transylvania of the 7th–10th centuries*, Cluj-Napoca (2011).
- Cosma 2013
C. Cosma, *Early Medieval Spurs in Transylvania (7th–10th Centuries AD)*, EphemNap, XXIII (2013), 79–102.
- Cosma et alii 2013
C. Cosma, A. Dobos, G.T. Rustoiu, A. Rustoiu, O. Oargă, *Războinici în Transilvania din epoca avară*, Cluj-Napoca (2013).
- Cseh et alii 2005
J. Cseh, E. Istvánovits, E. Lovász, K. Mesterházy, M. Nagy, I. M. Nepper, E. Simonyi, *Gepidische Gräberfelder im Theissgebiet*, II, Budapest (2005).
- Dobos – Opreanu 2012
A. Dobos, C. H. Opreanu, *Migration period and early medieval cemeteries at Fântânele (Bistrița-Năsăud County)*, Cluj-Napoca (2012).
- Eisner 1952
J. Eisner, *Devínska Nová Ves. Slovanské pohrebiste*, Bratislava (1952).
- Freeden 1987
Uta von Freeden, *Das frühmittelalterliche Gräberfeld von Moos-Burgstall, Ldkr. Deggendorf, in Niederbayern*, Ber. RGK 68 (1987), 493–637.
- Glodariu – Iaroslavschi 1979
I. Glodariu, E. Iaroslavschi, *Civilizația fierului la daci (sec. II î.e.n. – I e.n.)*, Cluj-Napoca (1979).
- Godłowski 1994
K. Godłowski, *Die Chronologie der germanischen Waffengräber in der jüngeren und späten Kaiserzeit*, Cl. von Carnap-Bornheim (Hrsg.), Beiträge zu römischer und barbarischer Bewaffnung in den ersten vier nachchristlichen Jahrhunderten. Akten des 2. Internationalen Kolloquiums in Marburg a. d. Lahn, 20. bis 24. Februar 1994, Lublin/Marburg (1994), 169–178.
- Harhoiu – Baltag 2006
R. Harhoiu, Gh. Baltag, *Sighișoara-Dealul Viilor. Monografie arheologică*, I–II, Bistrița – Cluj-Napoca (2006).
- Horedt 1955
K. Horedt, *Șantierul arheologic Morești*, SCIV, VI, 3–4 (1955), 643–685.
- Horedt 1958
K. Horedt, *Contribuții la istoria Transilvaniei. Sec. IV–XIII*, București (1958).

- Horedt 1976
K. Horedt, *Die Brandgräberfelder der Mediaşgruppe aus dem 7.–9. Jh. in Siebenbürgen*, ZFA, 10 (1976), 1, 35–57.
- Horedt 1979
K. Horedt, *Die Brandgräberfelder der Mediaşgruppe aus dem 7.–9. In Siebenbürgen*, Rapports du IIIe Congrès International d'Archéologie Slave, Bratislava 7–14 Septembre 1975, Tome 1, 385–394, Bratislava (1979).
- Horedt 1986
K. Horedt, *Siebenbürgen im Frühmittelalter*, Bonn (1986).
- Horedt 1987
K. Horedt, *Die Völker Südosteuropas im 6. bis 8. Jahrhundert, Probleme und Ergebnisse*, in *Die Völker Südosteuropas im 6. bis 8. Jahrhundert* (Herausgegeben von B. Hänsel), Südosteuropa Jahrbuch, München/Berlin (1987), 11–26.
- Isac 2006
D. Isac, *Archaeological interpretations: The relationship between artefacts and the functionality of some of the buildings within the forts (Spatha and the spurs from a Stabulum of the fort from Samum-Căşieu)*, C. Gaiu/Cr. Găzdac (Eds.), Fontes Historiae. Studia in honorem Demetrii Protase, Bistriţa/Cluj-Napoca (2006), 437–453.
- Kalmár 1944–1945
J. Kalmár, *Az avar nyílhegy*, ArchÉrt, V–VI (1944–1945), 283–294.
- Kazanski 1994
M. Kazanski, *Les éperons, les umbo, les manipules de boucliers et les haches de l'époque romaine tardive dans la region pontique: origine et diffusion*, Cl. von Carnap-Bornheim (Hrsg.), Beiträge zu römischer und barbarischer Bewaffnung in den ersten vier nachchristlichen Jahrhunderten. Akten des 2. Internationalen Kolloquiums in Marburg a. d. Lahn, 20. bis 24. Februar 1994, Lublin/Marburg (1994), 429–485.
- Kazanski 1995–1996
M. Kazanski, *L'armement slave du haut Moyen-Age (Ve–VIIe siècles). A propos de chefs militaires et des guerriers professionnels chez les anciens slaves*, Přhled Výzkumů, 39 (1995/1996), Brno (1999), 197–236.
- Kind 2002
T. Kind, *Archäologische Funde von Teilen der Reitaurüstung aus Europa und ihr Beitrag zur Kultur- und Sozialgeschichte der Ottonenzeit*, J. Henning (Hrsg.), Europa im 10. Jahrhundert Archäologie einer Aufbruchzeit. Internationale Tagung in Vorbereitung der Ausstellung „Otto der Grosse, Magdeburg und Europa“, Mainz (2002), 283–299.
- Kiss 1992
A. Kiss, *Germanen im awarenzeitlichen Karpatenbecken*, F. Daim (Herausgeber), Awarenforschungen, Band I–II (Studien zur Archäologie der Awaren 4), Wien (1992), 35–134.
- Kiss 1996
A. Kiss, *Das awarenzeitlich gepidische Gräberfeld von Kólked-Feketekapu A*, Monographien zur Frühgeschichte und Mittelarchäologie 2, Studien zur Archäologie der Awaren 5, Innsbruck (1996).
- Kuna – Profantová 2005
M. Kuna, N. Profantová a kolektiv, *Počátky raného středověku v Čechách. Archeologický výzkum sídelní aglomerace kultury pražského typu v Roztokách*, Praha (2005).
- Moosburgger-Leu 1971
R. Moosburgger-Leu, *Die Schweiz zur Merowingerzeit. Die archäologische Hinterlassenschaft der Romanen, Burgunden und Alamannen*, Band A, Bern (1971).
- Pleinerová 2000
I. Pleinerová, *Die altslawischen Dörfer von Březno bey Louny*, Praha – Louny (2000).
- Poleski 1992
J. Poleski, *Podstawy i metody datowania okresu wczesnośredniowiecznego w Małopolsce*, Kraków (1992).
- Poleski 1992a
J. Poleski, *Datierungsgrundlagen der ältesten Phasen des Frühmittelalters (bis zum Ende des 10. Jahrhunderts) in Kleinpolen*, Probleme der relativen und absoluten chronologie ab Laténezeit bis zum Frühmittelalter. Materialien des III. Internationales Symposium: Grundprobleme der frühgeschichtlichen Entwicklung im nördlichen Mitteldonauegebiet, Kraków-Karniowice 3.–7. Dezember 1990, Kraków (1992), 317–338.
- Profantová 1994
N. Profantová, *K nálezům ostruh z konce 7.–9. stol. v Čechách*. Mediaevalia Archaeologica Bohemica 1993 [Pam. Arch. – Suppl. 2], Praha (1994), 60–85.
- Ruttikay 1976
A. Ruttikay, *Waffen und Reitaurüstung des 9. bis zur ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts in der Slowakei II*, SlovArch. 24/2 (1976), 245–395.
- Šalkovský 2001
P. Šalkovský, *Häuser in der frühmittelalterlichen slawischen Welt*, Nitra (2001).
- Schnitzler et alii 2009
B. Schnitzler, B. Arbogast, A. Frey, *Les trouvailles mérovingiennes en Alsace*, Tom 1: Bas-Rhin, RGZM, Mainz (2009).
- Sós – Salamon 1995
Á. Cs. Sós, Á. Salamon, *Cemeteries of the Early Middle Ages (6th–9th Centuries A.D.) at Pókaszepetk*, Budapest (1995).

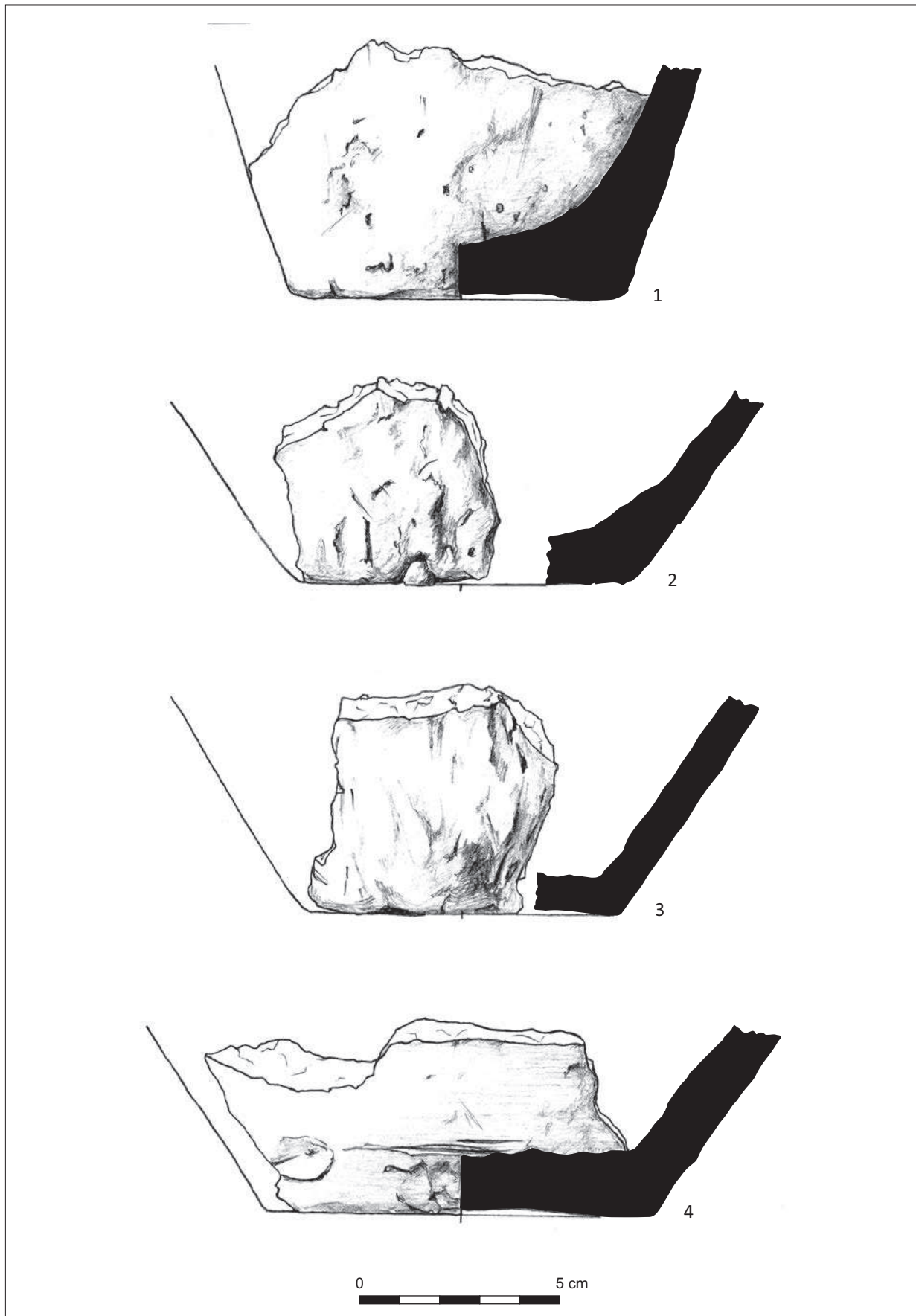
- Staňa 1995
C. Staňa, Bemerkungen zur Keramik des sog. Donautyps, L. Poláček (Herausgegeben), Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. Bis zum 11. Jahrhundert. Terminologie und Beschreibung, Band II, Kolloquium Mikulcice, 24.–26. Mai 1994, Brno (1995), 85–95.
- Stanciu 2000
I. Stanciu 2000, *Despre ceramica medievală timpurie de uz comun, lucrată la roată rapidă, în așezările de pe teritoriul României*, Arheologia Medievală, III (2000), 127–191.
- Stanciu 2011
I. Stanciu, *Locuirea teritoriului nord-vestic al României între antichitatea târzie și perioada de început a epocii medievale timpurii (mijlocul sec. V – sec. VII timpuriu)*, Cluj-Napoca (2011).
- Stanciu – Matei 1994
I. Stanciu, Al. V. Matei, *Sondajele din așezarea prefeudală de la Popeni-Cuceu, jud. Sălaj. Câteva observații cu privire la ceramica prefeudală din Transilvania*, ActaMP, XVIII (1994), 135–155.
- Székely 1988
Z. Székely, *Așezări din secolele VII–VIII în bazinul superior al Târnavei Mari*, SCIVA, 39/2 (1988), 169–198.
- Teodor 1978
D. Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V–XI e. N.*, Iași (1978).
- Tóth 2006
Á. B. Tóth, *Gepidische Siedlungen im Theissgebiet*, Budapest (2006).
- Ursachi 1995
V. Ursachi, *Zargidava. Cetatea dacică de la Brad*, București (1995).
- Vida 1999
T. Vida, *Die awarenzeitliche Keramik I. (6.–7. Jh.)*, Varia Archeologica Hungarica, VIII, Berlin-Budapest (1999).
- Vizauer 2008
V. V. Vizauer, *Așezări și locuințe medievale timpurii în Transilvania (Sec. VI/VII–IX/X)*, Cluj-Napoca (2008).
- Wachowski 1986–1987
K. Wachowski, Merowingische und karolingische Sporen auf dem Kontinent. *Zeitschr. Arch. Mittelalter* 14–15 (1986–1987), 49–79.
- Zábojník 2004
J. Zábojník, *Slovensko a Avarský Kaganát*, Bratislava (2004).
- Žak 1959
J. ŽAK, *Ostrogi z zaczepami haczykowato odgiętymi na zewnątrz*, PrzeglądArch. 11 (1959), 88–105.
- Žak – Maćkowiak-Kotkowska 1988
J. Žak, L. Maćkowiak-Kotkowska, *Studia nad uzbrojeniem środkowoeuropejskim VI–X wieku. Zachodniobałtyjskie i słowiańskie ostrogi o zaczepach haczykowato zagiętych do wnętrza*, Poznań (1988).
- Zaharia 1994–1995
E. Zaharia, *La station n° 2 de Bratei, dép. De Sibiu (VIe–VIIIe siècles)*, Dacia, N.S., XXXVIII–XXXIX (1994–1995), 297–356.

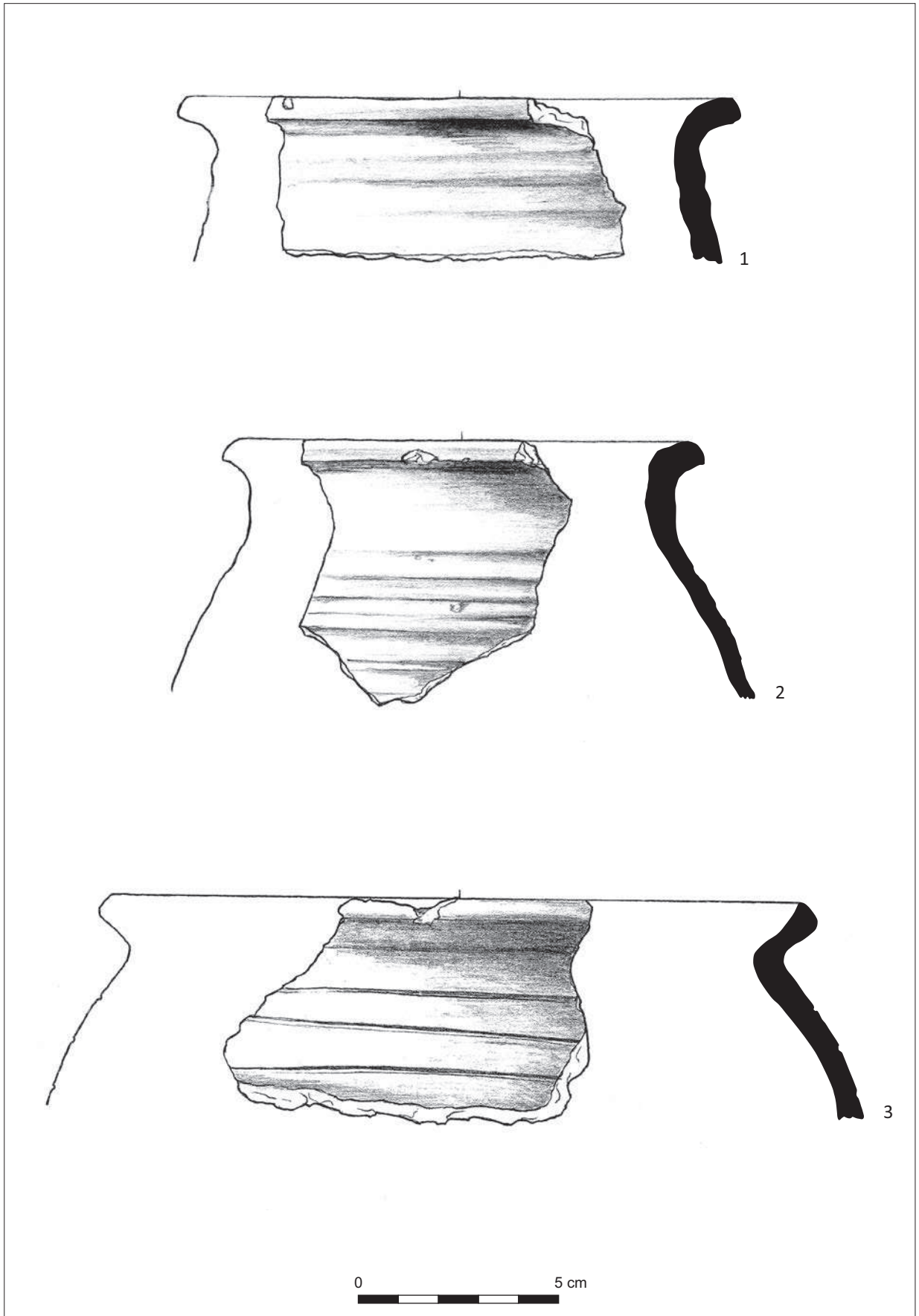
Pl. I. 1–4. Obiecte din locuința L. 1/1994: 1. a–c. Zăbală din fier; 2. Vârf de lance din fier; 3. Vârf de săgeată din fier; 4. Pinten din fier.

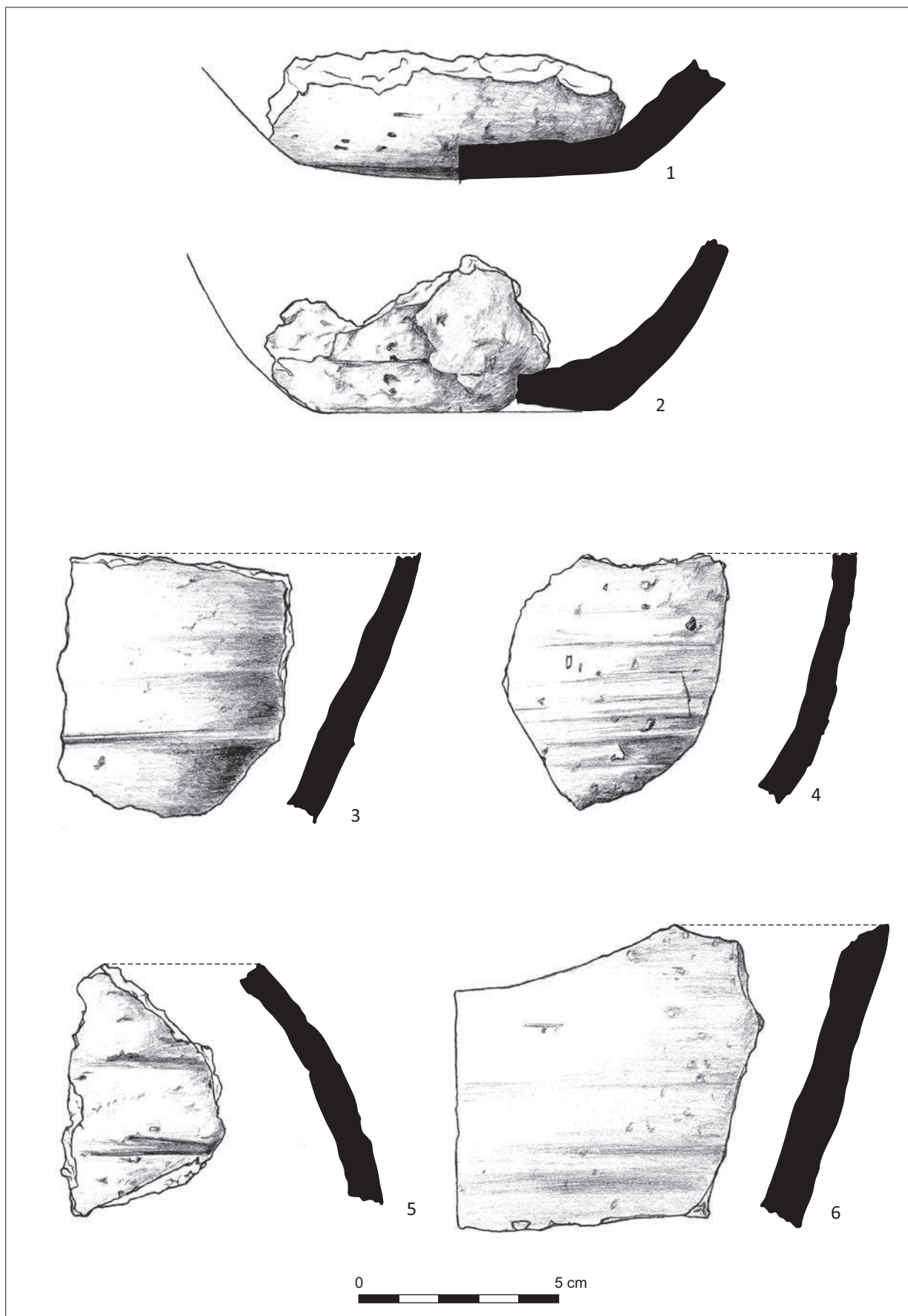
Pl. II. 1-4. Ceramică lucrată cu mâna din L. 1/1994.

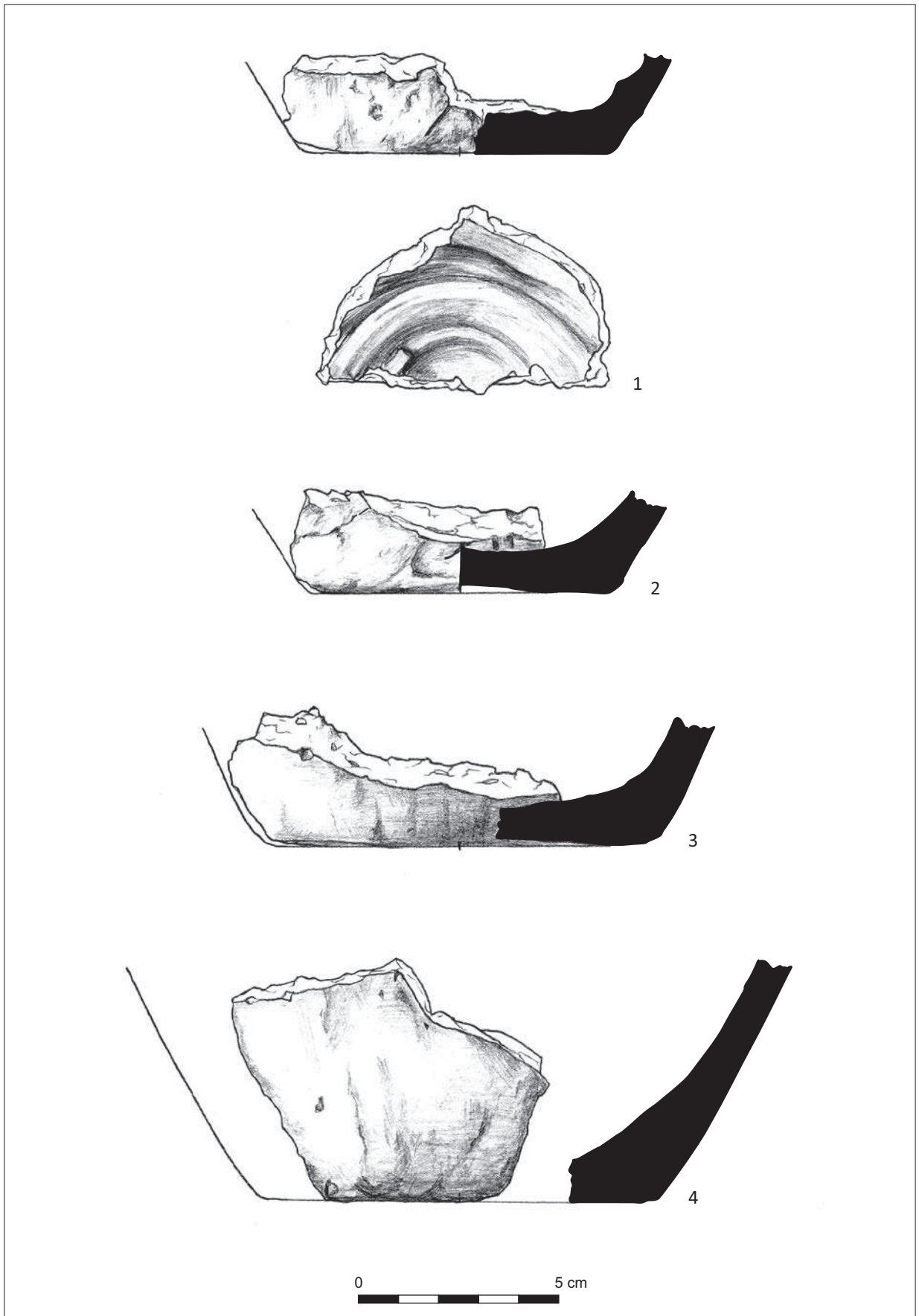
Pl. III. 1–4. Ceramică lucrată cu mâna din L. 1/1994.

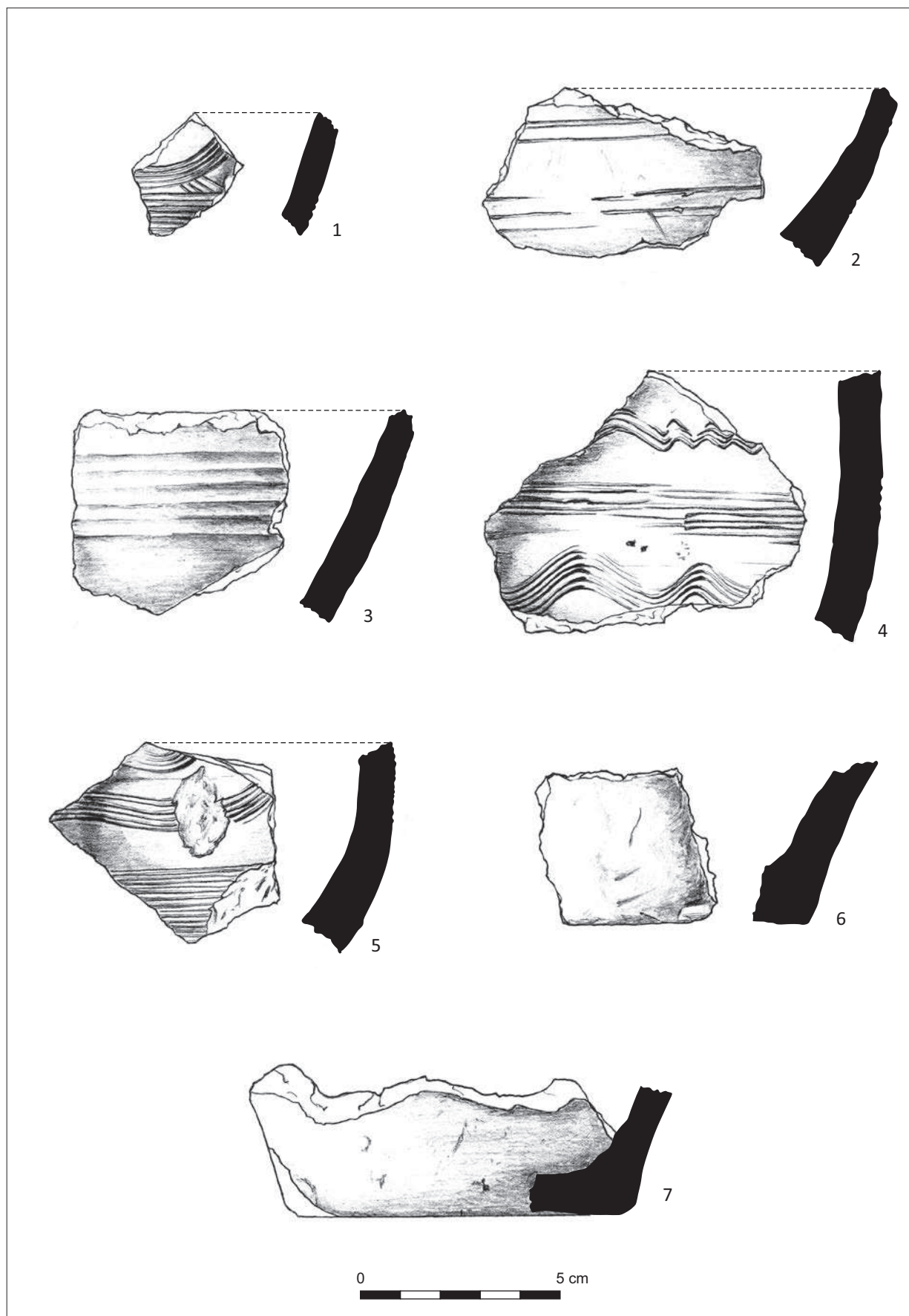
Pl. IV. Ceramică cenușie fină lucrată la roata rapidă din L. 1/1994.

Pl. V. Ceramică cenușie lucrată la roată rapidă din L. 1/1994: 1, 3–4, 6. pastă fină; 2, 5. pastă cu microprundiș.

Pl. VI. Ceramică cenușie lucrată la roată rapidă din L. 1/1994: 1, 3-4. pastă fină; 2. pastă cu microprundiș.

Pl. VII. Ceramică de tip „dunărean” din L. 1/1994: 1-6. lucrată la roată încetă; 7. lucrată la roată rapidă.